

[ZA]KAJ DELAŠ?
What Do You Do!

[ZA]KAJ delaš?

Delam zase, za druge, za dušo in za denar. Iz teh vzgibov izhaja tudi rokodelstvo, ki vpliva na to, kdo in kakšni smo.

Iz različnih potreb nastajajo različni izdelki.

» Rokodelstvo človeka spremlja že od nekdaj in je tudi danes prisotno v vseh porah našega življenja. Predstavljamo ga kot medij, ki izhaja iz človeka in njegovih potreb. Rokodelstvo lahko pojmuje kot vir preživetja, potrebo po odklopu od vsakdanjosti, željo po nadaljevanju družinske tradicije, izziv v kreativnem izražanju – oblikovanju, izražanje skozi sodobno umetnost ... Rokodelstvo je del naše identitete in kulture. Pri rokodelstvu in rokodelcih gre danes predvsem za ustvarjalni proces – odkrivanje, načrtovanje in ustvarjanje tako z rokami kot tudi s sodobnimi tehnologijami. Pri sodobnem rokodelstvu se izgublja prizvok nostalgije, saj se vse več ljudi odloča za dejavnosti, kjer lahko skozi že znane postopke in veščine izražajo svojo kreativnost. Lahko gre za popolnoma enostavne tehnološke postopke z naravnimi gradivi ali za zelo zahtevna avtorska oziroma celo umetniška dela.

Pogoj za rokodelsko ustvarjanje je najpogosteje gradivo, ki ga človek poišče v svojem naravnem okolju in ve, kako se bo odzvalo na različne pogoje. Ravno zato lahko rokodelstvo dojemamo kot pomemben del človekove identitete in identitete kraja.

»V posameznih panogah in izdelkih se iščejo predvsem številni izzivi za sodobno in prihodnje oblikovanje, zlasti v povezanosti z vedno bolj poudarjenimi zahtevami po kakovostnejšem življenju. In prav v tem je tudi alternativnost rokodelske dediščine ali njenih sodobnih oblik. Dediščina pokaže na odlične rešitve in pomene, ki so vedno v razmerju med človekom in njegovim življenjem. Ne gre za agresivno poseganje v prostor in kulturo, ampak so vedno in povsod po meri človeku in njegovemu življenjskemu slogu.« (Bogataj)*

Prostor ustvarjanja je že od nekdaj del kulture bivanja. Z razvojem tehnologije se je proces dela premaknil iz bivalnih prostorov v delavnice. Dejavnosti, ki so še vedno pretežno ročne, pa ostajajo v prostorih bivanja.

Po preučevanju območja, ki je rokodelsko zelo bogato, rokodelstvo prikazujemo kot medij. Za sodobnega rokodelca je pomembno v smislu preživetja – njegovega finančnega učinka, v smislu prvinskosti – pobega od vsakdana, oblikovalskem smislu in kot del ustvarjanja v sodobni slovenski umetnosti.

*Bogataj, Janez. 2014. »Rokodelstvo je gotovo jelstvo!«: Rokodelstvo – med kulturno dediščino in sodobnimi ustvarjalnostmi! Do kdaj še? V: Maja Korun Hočevar (ur.), Delavnica, polna nereda: Sodobni rokodelci in ustvarjalci v Ljubljani. Ljubljana: Zavod Lab laar, JSKD, 39–49.

Za denar

Rokodelstvo je bilo vedno vir preživetja in dodatnega zaslужka. Izoblikovalo je lokalno identiteto in značaj ljudi te doline.

Ribničani so po celem Avstro-Ogrskem cesarstvu prodajali, kar so lahko izdelali doma. V petih stoletjih se je razvila zgodba, ki jo poznamo kot »Ribniška suha roba«. Iz domače obrti se je izdelovanje lesenih izdelkov razvilo v specializirano industrijo. Podjetništvo v krvi je botrovalo snovanju številnih uspešnih podjetij in pomagalo ljudem tudi v času gospodarskih kriz, da so se hitro postavili na svoje noge in odpri male obrtne delavnice. Odločnejši pa so sčasoma začeli posodablјati in širiti svojo dejavnost. Ribnica tako postaja središče močne obrti in tehnološko naprednih podjetij.

Pravijo, da se Ribničan vedno znajde.

Tudi lončarji so se vedno znali prilagoditi trgu in potrebam časa. Njihovi ročno narejeni izdelki so še vedno cenjeni in iskani. Za vse ribniške rokodelce pa je značilno, da znajo ponosno in s humorjem prodajati svoje blago.

Za uspeh

Delavnost in pogum vodita v milijonske serije.

Podjetniško okolje za male rokodelce ni prijazno. A nekateri izmed njih so razširili proizvodnjo in izdelke prek posrednikov izvažajo v Evropo, ZDA, Kanado, Novo Zelandijo, Avstralijo ... Vendar pa ti izdelki pristanejo na vseh koncih sveta brez znanega izvora. Pogosto so naprodaj pod tujo blagovno znamko in brez podatka, od kod prihajajo in kdo jih je izdelal. Izdelovalci lahko za svoje lesene izdelke pridobijo geografsko označbo »Ribniška suha roba«, ki je prvi korak k prepoznavnosti in zaščiti izvora.

➤ Na območju od Turjaka do Kolpe je bila v preteklosti najštevilčnejša in vsem dobro poznana obrt – izdelovanje suhe robe. Spodbude oblasti, naravne danosti in tudi značaj tukajšnjih prebivalcev se še vedno kažejo v tem, da ima še danes po številu izmed vseh obrti izdelovanje in prodaja lesenih izdelkov veliko prednost. K temu je pripomogla tudi modernizacija in uvajanje tehnologije, saj se je izdelovanje lesenih izdelkov iz t. i. hišne, domače obrti razvilo v pravo sodobno in tehnološko podprto proizvodnjo. Zlasti lahko zasledimo velik razvoj novih podjetij v Ribnici in okolici po propadu industrije ob razpadu Jugoslavije. Veliko nekdanjih zaposlenih v propadli industriji se je odločilo za samostojno podjetniško pot, pri kateri so se oprli na rokodelske dejavnosti, s katerimi so se v preteklosti ukvarjali njihovi starši ali stari starši. Največ izdelujejo za znane kupce – Kmetijsko gozdarsko zadrugo in predvsem naročnike iz tujine, ki so tudi njihovi stalni odjemalci. Velikokrat poslujejo s posredniki, ki komunicirajo tako z oblikovalci na eni strani in končnimi kupci na drugi, podjetja pa so navzoča le v vlogi izdelovalcev. Izdelke izvažajo v Avstrijo, Nemčijo, Veliko Britanijo, Dansko, ZDA, Kanado, Novo Zelandijo, Avstralijo, Italijo... Takšna proizvodnja in prodaja dosegata zelene finančne učinke, vendar na koncu izdelki pristanejo brez (pri)znanega izvora na vseh koncih sveta, velikokrat pod tujo blagovno znamko in brez višje dodane vrednosti, ki bi si jo glede na bogato zgodovino zaslužili. Ob stalnem opozarjanju na pomembnost izdelovanja in prodaje lokalnih izdelkov znanega izvora je »ribniška suha roba« pridobila geografsko označbo, ki pa z vidika prepoznavnosti iz različnih razlogov ni dosegla zelenega učinka. K temu je pripomoglo premajhno zavedanje izdelovalcev in kupcev o pomenu kulturne dediščine, katere del so tudi rokodelski izdelki, ter politike, ki na tem področju ne vidi prave priložnosti za promocijo Slovenije v svetu. Za vse rokodelske izdelke lahko izdelovalci pridobijo tudi certifikat Art & Craft, ki ga podeljuje strokovna komisija Obrtne zbornice Slovenije. Ta certifikat je prepoznavna blagovna znamka za kakovost rokodelskih izdelkov.

Poleg velikih podjetij in samostojnih podjetnikov, ki v veliki meri izdelujejo lesene izdelke, so navzoči tudi rokodelci s statusom osebnega dopolnilnega dela, za katere so se prvi izkazali kot neugodni; zaradi njih se je število rokodelcev zmanjšalo. Glede na močno zgodovinsko prisotnost se je skozi čas ohranilo lončarstvo in je na Ribniškem še vedno močno zastopano. V zadnjem času opažamo upad dejavnosti, ki temeljijo na ročnih postopkih izdelave, kot so obodarstvo, podnarstvo, rešetarstvo, ročno strugarstvo, pletarstvo, posodarstvo.

Rokodelska znanja in veščine, kot so šivanje, kvačkanje, pletenje, klekljanje, predenje, ki so že od nekdaj prisotni povsod po svetu in tudi pri nas, v preteklosti bolj za lastne potrebe ali dopolnilni vir zaslужka, se v zadnjem času predvsem pri mladih pojavljajo tudi kot odgovor na neugodne razmere v zaposlovanju. Tako se začenjajo uspešne zgodbe tudi z uporabo novih, sodobnih materialov in tehnologij.

Za izziv

Nekaj starega in nekaj novega ...

Nove generacije si želijo odmika od tradicije, vendar pa ne pretrgajo vedno teh vezi. Z nekaj svežine in drznosti ustvarjajo nove zgodbe.

Oblikovalci z idejo za nov izdelek poiščejo obrtnika. Ujemanje, zaupanje in ista filozofija so nujni za sodelovanje. Pri snovanju izdelkov, ki so na razstavi, so oblikovalci razmišljali o tem, kdo bo izdeloval in kako, kdo bo izdelek kupil in za kaj ga bo potreboval/uporabljal. Tako nastanejo izdelki z imenom, poreklom in zgodbo.

➤ Rokodelski izdelki so velikokrat navdih oblikovalcem, da s sodobnimi oblikovalskimi pristopi ter modernimi tehnologijami ustvarjajo nove zgodbe. Gre za poklon preteklosti in prihodnosti obenem – razumevanje in spoštovanje preteklosti pomaga k uspešni umestitvi izdelka v prihodnosti. Rokodelstvo navdihuje in daje vsebino, zgodbo današnjim sodobnim izdelkom.

Sodobni kupci kupujejo predvsem zgodbe, vzdušje in izkušnje ob uporabi izdelka. Sodelovanj med oblikovalci in rokodelci/obrtniki je tudi na našem območju veliko, saj dediščina izdelovanja suhe robe predstavlja zanimiv izziv sodobnim oblikovalcem. Sodelovanja se običajno odvijajo na pobudo oblikovalcev, ki s svojo idejo iščejo primerne obrtnika/rokodelca. Velikokrat se mora oblikovalec z idejo prilagoditi materialu in zmožnosti orodij, ki jih obrtnik uporablja za svojo izdelavo. Pri oblikovanju gre za kompleksen proces, v katerem se iščejo odgovori na vprašanja: kako bomo oblikovali, kdo bo oblikoval, kdo bo uporabljal nov predmet/izdelek, zakaj ustvarjamo nove oblike, koliko časa bo trajal razvoj, kje bo potekalo oblikovanje ... Pri oblikovanju gre tudi že za premislek o promociji in prodaji ter snovanju blagovnih znamk, ki so v tem času v veliki prednosti pred izdelki brez zgodbe in celostne grafične podobe.

Vse več je pobud za sodelovanja in izmenjavo znanj med obrtniki in oblikovalci. Pri teh pobudah gre za ponovno oživljanje tradicionalnih obrti, izobraževanje oblikovalcev in rokodelcev/obrtnikov o snovni in nesnovni dediščini ter ustvarjanje izvirnega in trajnostnega sodobnega oblikovanja. Vse to izhaja iz zavedanja pomembnosti tradicionalnih obrti pri ustvarjanju in vzdrževanju identitete. Močna vpetost obrti v lokalno okolje v času globalizacije predstavlja način ohranjanja te identitete in razlikovanja. Z uporabo lokalnih materialov pa se tako podpirajo trajnostni pristopi.

S takšnimi pobudami želimo spodbujati sodelovanja med obrtniki/rokodelci in oblikovalci ter tako ohraniti in nadgraditi lokalno tradicijo rokodelskih obrti in okrepiti vrednote, posebnosti in zgodovino teh obrti, ki so bistven del vsake kulture. Hkrati pa želimo spodbuditi obrtnike, da vztrajajo pri tem, da se ob prodaji izdelka ne izgubi poreklo nastanka.

Na pričujoči razstavi je predstavljenih nekaj sodobnih izdelkov, ki so plod sodelovanj med slovenskimi ali tujimi oblikovalci in ribniškimi obrtniki.

Zase

... pa še malo za druge.

Delo z rokami in uporaba naravnih materialov sta zapisana v našem genetskem spominu. V stiku s spominom se rodi ustvarjalnost.

Ljudje v iskanju ravnovesja v sodobnem življenju iščemo stik z naravo, zato v roke vzamemo glino, les, šibje, slamo, volno... Izdelke izdelujemo zase ali za obdarovanje bližnjih. V njih najdemo zadovoljstvo, ponos in veselje. Ne potrebujemo priznanja drugih. Pa vendar: kakšni se vam zdijo?

➤ Za rokodelstvo je značilno ponavljanje postopkov, gibov in tudi velika mera ustvarjalnosti, saj lahko enaki postopki vodijo v neskončno število različnih končnih izdelkov. Motivi za ustvarjanje prihajajo iz različnih vzgibov. V sodobnem času je pogosto prisotna težnja k pobegu od vsakdana, od stresne službe, od vsakodnevnega hitenja.

Rokodelstvo je ena izmed rešitev. Ponuja povezanost z naravo, saj se veliko gradiv za rokodelske dejavnosti lahko pridobi v naravi ali pa so vezana na kmetijsko dejavnost (vzreja živali, poljedelstvo). Takšna gradiva so glina, različne vrste lesa, vrbovo šibje, leskove palice, slama, volna, lan, ...

Ob ponavljajočih se gibih rok se procesu ustvarjanja predajo tudi misli in mu sledijo korak za korakom.

... /vbodemo iglo/obrnemo klekelj/udarimo s kladivom/prepletemo vitro/gnetemo glino/...

Ob izdelovanju predmeta, ki raste pred našimi očmi, občutimo zadovoljstvo, ponos, samopotrditev, obenem pa nastajajo tudi uporabni izdelki, ki jih imajo rokodelci za domačo rabo ali jih podarijo, to početje pa lahko preraste prvotni namen in se uveljavi tudi kot vir preživetja.

Da ti nekaj povem

Samo nebo je meja za sodobne umetnike. Nekateri se opirajo na tradicijo in kulturno dediščino, ko iščejo načine, kako predati sporočilo.

V umetnosti skoraj ni materiala in tehnologije, ki ga ne bi že uporabili. Na tej razstavi predstavljeni sodobni umetniki so uporabili rokodelske postopke kot medij pri nastanku umetniškega dela, ki je ogledalo za tisto, kar nas v sodobni družbi in svetu vznemirja. Kako vi razberete njihova sporočila?

➤ Prvinski postopki ustvarjanja/rokodelstvo so pogosto del ustvarjanja v sodobni umetnosti. To se še pogosteje pojavlja v času, ko so industrijski materiali postali povsem običajni v likovni umetnosti in skoraj ni več materiala niti tehnologije, ki je sodobni umetniki ne bi uporabili v svojih delih. Sodobni umetniški ustvarjalci se pogosto opirajo na tradicijo in kulturno dediščino, iz katere ustvarjajo odzive na kulturne, družbene in politične koncepte. Rokodelstvo je postalo njihov medij pri projektih, ki izhajajo iz prevpraševanja družbene problematike in razkrivajo širši spekter ideoloških družbenih nazorov.

Na razstavi predstavljamo nekaj sodobnih umetnikov, ki se poslužujejo rokodelskih tehnik kot medija pri prenosu svojih idej ali kritik na sodobno družbo in kulturo.

[ZA] KA DELAŠ?

Izdal: Javni zavod Rokodelski center Ribnica

Avtorici besedil: Tina Zajc Zver, Katja Žagar

Interpretacija besedil: Helena Vičič

Oblikovanje in prelom: Mateja Goršič

Jezikovni pregled: Anamarija Petelin

Literatura: Bogataj, Janez. 2014. »Rokodelstvo je gotovo jelstvo!«: Rokodelstvo – med kulturno dediščino in sodobnimi ustvarjalnostmi! Do kdaj še? V: Maja Korun Hočevar (ur.), Delavnica, polna nereda: Sodobni rokodelci in ustvarjalci v Ljubljani. Ljubljana: Zavod Lab laar, JSKD, 39–49.

Ribnica, junij 2019

Publikacija je del razstave, ki je nastala v okviru projekta z naslovom Interaktivni turizem za vse, ki je sofinanciran s strani Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja.

PROGRAM
RAZVOJA
PODEŽELJA

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

ROKODELSKI CENTER
RIBNICA

RIBNICA HANDICRAFT CENTRE